

Kukačka – nezvaný host

ISBN 978-0-9955673-0-6

Tereza Švejarová¹

¹Fakulta životního prostředí, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýčká 129, Praha Suchdol, 165 00

Mikulica O., Grim T., Schulze-Hagen K. & Stokke B. G. 2017: The Cuckoo: The uninvited guest. Wild Nature Press, Plymouth (UK). 160 stran, 232 fotografií, ISBN: 9780995567306, cena 599 Kč pro členy ČSO, 699 Kč pro nečleny ČSO (<http://www.birdlife.cz/kukačka/>).

Mnoha lidmi je kukačka vnímána jako typický „záporák“ české přírody. Od dětství nám byla předkládána jako příklad špatného rodiče, který se jednoduše zbaví starostí spojených s rodičovstvím tím, že je „přenechá“ rodičovskému páru jiného druhu. Ten je potom vykořisťován, v porovnání s velikostí adoptivních rodičů, zručně velkým kukaččím mládětem, které využije jejich naivity a bezcitně vyvraždí ostatní mláďata na hnízdě pro svůj vlastní prospěch. Při pohledu na drobného hostitele krmícího velké kukaččí mládě si asi každý položil otázku, proč mládě krmí, když je naprosto zjevné, že není jejich vlastní. Nová kniha „The Cuckoo, the uninvited guest“ čtenáře seznámí s tím, že ani hnízdění parazitismus není tak jednoduchý, jak by se na první pohled mohlo zdát. Nekončící závod ve zbrojení dal vzniknout celé řadě adaptací, které napovídají, že to s tím kukaččím rodičovstvím nebude zas tak prosté.

Není kukačka jako kukačka: věděli jste, že se jednotlivé kukaččí samice specializují na vybraný hostitelský druh? Pro úspěch navíc potřebují být dokonalými „stalkery“ potenciálního hostitelského páru. Kukačky se v závodu ve zbrojení dostaly tak daleko, že jsou v podstatě létajícím inkubátorem, zvládajícím mnohdy akrobatické rychloklopení v převleku za krahujece, hod cizím vejcem, případně jeho rychlé pozření. Jejich mláďata pak předvádí pár hodin či dnů po vylihnutí heroické vzpěračské výkony, aniž by vůbec viděla, později zvládají vokalizaci hostitelových mláďat, aniž by ji kdy slyšela a v případě nutnosti dokážou podat přesvědčivý plavecký výkon. Tento „arzenál“ kukaččích adaptací může při pohledu na křehké hostitelské druhy působit nepřemožitelným dojmem, nicméně i druhá strana

zbrojí efektivně. Hostitelské druhy mobilizují mezi-druhové protikukaččí gangy, které aktivně kukačky napadají, mnohé druhy jsou navíc takovými puntičkáři, že poznají i téměř identické kukaččí vejce od svých vlastních nejen na základě barevné odlišnosti či velikosti, ale i podle narušeného uspořádání snůšky. Jaký druh má v jednotlivých aspektech navrch? Nejen to, ale i mnohé další zajímavé, některé dosud nepublikované detaily kukaččího života se čtenář dozví z pozoruhodné knížky „Kukačka“.

Kniha „Kukačka“ s podtitulem „nezvaný host“ může být oprávněně zařazena mezi skvosty přírodovědné populárně naučné literatury. Text velmi poutavě přibližuje detaily ze života kukaček, které jsou založeny na desítky let trvajících výzkumech. V kontrastu s čistě vědeckou literaturou je Kukačka psaná s lehkostí autorům vlastní a hned po prvních stránkách vtáhne čtenáře do téměř detektivního příběhu plného dech beroucích zápletek a překvapení. Každá z patnácti kapitol se zabývá konkrétní částí celého kukaččího příběhu od páření, výběru vhodného hostitele, snesení vejce, zápasu kukaččích mláďat s hostitelovými vejci nebo mláďaty až po vylétnutí mladé kukačky. Každá kapitola je bohatě doprovázena fotografiemi zachycujícími celý příběh do nejmenšího detailu.

Laický čtenář, ale i zkušený ornitolog musí při listování „Kukačkou“ mnohokrát žasnout nad tím, jak vůbec tato kniha vznikla, protože pozorovat kukačku je i pro ty zkušenější sváteční záležitosti. Úsilí, jaké muselo být vyvinuto, aby vznikly fotografie tak křehkých momentů ze života nenápadné kukačky, si asi většina z nás ani nedokáže představit. Pod pokličku výzkumných

metod dává nahlédnout samostatná kapitola, která se kromě současně využívaných moderních metod věnuje i historickým základům ve studiu kukaček a jejich dodnes přetrvávajícímu významu. Další kapitola je věnována nejpalčivějšímu tématu celé knihy, kterým je snižování početnosti kukaček v posledních 30 letech. To se týká především zemí západní Evropy, ale i České republiky a je spojeno s intenzifikací zemědělství, které má negativní vliv na dostupnost vhodné kukaččí potravy. Za alarmující považují autoři fakt, že i habitatový generalista, jakým je kukačka, v naší krajině drasticky ubývá. Řešení tkví nejen v ochraně prostředí vhodného k hnízdění potenciálních hostitelů a poskytování dostatek potravy pro kukačky, ale i v ochraně migračních tras. Nezbyvá než doufat, že východní Evropa neupustí od extenzivního zemědělství a nebude následovat západní sousedy v nešetrných přeměnách původních biotopů. Charismatická kukačka by se mohla stát deštníkovým druhem nejen pro „naše“ evropské druhy, ale i pro migranty, kteří společně s ní čelí na dlouhé cestě na zimoviště mnohým výzvám.

Vrcholem knihy jsou i přes vynikající text především fotografie Oldřicha Mikulíci, který byl posledních téměř 40 let pravidelným divákem kukaččí rea-

lity show, především ve své domovské lokalitě v Lužici na Hodonínsku. Podařilo se mu pořídit detailní fotografie mnoha prchavých momentů ze života kukaček, které mají kromě nesmírné dokumentační hodnoty i nespornou hodnotu uměleckou. Svatební lety, páření, útoky hostitelů na samici kukačky, ale i fotografie jednotlivých parazitovaných snůšek a mláďat kukaček zbavujících se nechtěných sourozenců jsou jen zlomkem z celkového počtu 232 unikátních fotografií, kterým je věnována značná část ze 160 stran knížky. V kombinaci s vydařeným grafickým zpracováním a textem je „Kukačka“ knížkou, kterou byste v knihovně neměli postrádat. Knížka vyšla v angličtině, nizozemštině, němčině a francouzštině.

Fakt, že knížka nevyšla v české mutaci, nemusí českého čtenáře odrazovat, anglická verze je psaná velmi čtivě, vyhýbá se složitým formulacím a je srozumitelná i pro v angličtině méně zdatné. Knihu, kterou britský časopis BBC Wildlife vyhlásil knihou měsíce a která získala i cenu Kniha roku (2. místo), kterou každoročně uděluje British Trust for Ornithology a časopis British Birds, lze zakoupit i přes ČSO (<http://www.birdlife.cz/kukacka/>).

